

Підсекція “Лінгвістика та літературознавство”

УДК 929(092)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-346-3-86>

Бойчун М. Д.

ORCID: 0000-0002-3840-5367

Ph.D., студентка Інституту Старого Заповіту

Халле-Виттенберзький університет імені Мартіна Лютера

м. Халле, Німеччина

“ВИКЛЮЧЕНІ”: МОЙСЕЙ ВОСКІН-НАГАРТАБІ

Ключові слова: Мойсей Воскін-Нагартабі, гебраїстика, Халле-Виттенберзький об'єднаний університет імені Фрідріха, школа івриту “Techija” (івр. “Відродження”).

Мойсей Воскін-Нагартабі (івр. **מֹשֶׁה וּמִסְקִין-נְהַרְטָבִי**, нім. Mojssej / Moses Woskin-Nahartabi, чех. Mojžíš Woskin-Nahartabi) народився 16 грудня 1884 р. в єврейській колонії Херсонської губернії Великий Нагартав (ід. **נְהַרְטָבִי** “добра річка”; нині – селище Березнегувате Миколаївської області, Україна) в сім'ї фермера Арі Воскіна (1857–1917) [14, с. 312–313] та Фенії / Фріди Воскіної (1863–1899; уродж. Менкес, м. Білосток) [2, с. 365; 12].

Розпочавши навчання в Нагартавській колоніальній школі, Мойсей із сім'єю емігрував до Литви, де продовжив навчання у школі Талмуду (1903–1904), а опісля – у німецькій рабинській семінарії у Франкфурті-на-Майні (1905–1908). У 1909 р. вступив до Королівської гімназії принца Генріха та в березні 1912 р. здобув атестат зрілості екстерном для вступу до Берлінського університету імені Фрідріха Вільгельма (нині – Берлінський університет імені Гумбольдтів), паралельно закінчивши Вищу школу юдаїки в Берліні (випускний іспит у 1913 р.). В університеті штудіював філософію та історію під науковим керівництвом професора Георга Зіммеля [1, с. 256–257; 10]. Після початку Першої світової війни у зв'язку з вимогою до негромадян полишити Берлін Воскін-Нагартабі переїхав до Халле, де восени 1918 р. розпочав навчання в Халле-Виттенберзькому об'єднаному університеті імені Фрідріха (нині – Халле-Виттенберзький університет імені Мартіна Лютера). Там вивчав східну філологію, філософію та в грудні 1924 року захистив дисертацію на тему

“Розвиток івриту: від початків у художньому жанрі до досконалості в науковому стилі” [1, s. 256; 6].

Листом міністра від 3 серпня 1926 року його призначено викладачем рабиністичної літератури та єврейської мови на теологічному та філософському факультетах Халле-Віттенберзького університету [12]. У 1928/1929 академ. р. д-р М. Воскін-Нагартабі пропонував студентам такі лекції та семінари: Читання / дослідження вибраних частин П'ятикнижжя з рабиністичними коментарями; Читання / дослідження трактатів Мішни; Читання / дослідження праць Маймоніда: “Мішне Тора”; Знайомство з книгою Зоар; Релігійні течії в постбіблійному юдаїзмі; Історія містичних течій у юдаїзмі; Читання / дослідження вибраних зразків сучасної єврейської поезії [4, s. 137–138; 5, s. 111].

Д-р М. Воскін-Нагартабі ще з часів студентства та паралельно з науковою діяльністю в університеті став амбасадором у поширенні івриту в Німеччині. У 1921 році він видав друком книгу-буквар для вивчення івриту з ілюстраціями Рафаеля Шаміцера “לילדינו” (“Для наших дітей”) [7], а в 1923 р. заснував у Лейпцигу першу в Німеччині приватну школу івриту та івритомовної літератури “Techija” (івр. “Відродження”) з дитячим садком при ній. Там вивчали давньоєврейську мову, сучасний іврит, єврейську історію, літературу та географію Палестини. Дитячий садок працював за методикою Фрідріха Фребеля (1782–1852) і Марії Монтессорі (1870–1952) та, окрім фокусування на мові та літературі, великий акцент робив на популяризації єврейських народних пісень і сучасних івритомовних композицій [1, s. 256].

Унаслідок ухвалення націонал-соціалістичною владою “Закону про відновлення професійної державної служби” 7 квітня 1933 р. д-ра М. Воскіна-Нагартабі було виключено з Халле-Віттенберзького університету через його єврейську ідентичність [2, s. 366]. В “Анкеті про виконання Закону (Reichsgesetzbl. I, G. 175)” у графі навпроти питання “Чи є ви кровним арійцем за походженням по прямій лінії?” він написав: “Я єврей”, а на запитання, чи має він потрібну для професійної діяльності освіту, зазначив: “Так, завдяки багаторічному інтенсивному вивченню богослов'я, історії та філософії в країні та за кордоном, ґрунтовному знанню відповідної літератури, володінню відповідними мовами, історичній та філологічній підготовці, а також багаторічному досвіду викладання” [12].

Після оголошення про відсторонення д-ра М. Воскіна-Нагартабі від виконання обов'язків викладача декани теологічного та філософського факультетів Х. В. Шомерус (1879–1945) та Ф. Й. Шнайдер (1879–1954) 15 листопада 1933 р. подали апеляцію міністру науки, мистецтва та народної освіти [2, s. 367; 12], що дало змогу М. Воскіну-Нагартабі

продовжити викладання, але як “некваліфікований працівник” через його єврейську ідентичність, з мізерною платою в розмірі 100 рейхсмарок [3, р. 80].

У 1936 р. Мойсей прийняв запрошення до викладання педагогіки та теології у Празькій рабинській семінарії від “Вищої ради союзу єврейських релігійних громад у Празі”. Переїхавши до Праги із дружиною Фрідою Міттельман (уродж. Могильова, у 1922 р. закінчила медичний університет у Харкові, працювала в Лейпцизькій лікарні Святого Якова) [10] та донькою Тамарою (3 вересня 1927 р., м. Лейпциг), він викладав у семінарії, організовував навчальні заходи й мовні курси в тамтешній єврейській громаді та продовжував видавничу діяльність [8; 9; 10]. У відхиленій районним офісом у м. Хомутові заяві на отримання громадянства від 1938 р. було вказано, що д-р М. Воскін-Нагартабі володів івритом, німецькою, французькою, сирійською, арамейською та арабською мовами [10].

13 липня 1943 р. д-ра Воскіна-Нагартабі із сім'єю було депортовано до гетто Терезієнштадт. Тут він і далі організовував мовні курси давньоєврейської мови та сучасного івриту, а також арабської мови. У музейній колекції “Яд Вашем” збереглися підручники та вправи, підготовлені Мойсеєм Воскіним-Нагартабі для вивчення мов у Терезієнштадті [13]. Через півтора року після прибуття до гетто, 19 жовтня 1944 р., його було депортовано до Освенцима разом із дружиною Фрідою та сімнадцятилітньою донькою Тамарою. Там же наступного дня, 20 жовтня 1944 р., їх було вбито [2, с. 368; 10; 11].

Література:

1. Barbara Kowalzik. Lehrerbuch. Die Lehrer und Lehrerinnen des Leipziger jüdischen Schulwerks 1912–1942, vorgestellt in Biogrammen. Sonderband 1. Leipzig, 2006. 290 s.
2. Friedemann Stengel (Red.). Ausgeschlossen. Die 1933–1945 entlassenen Hochschullehrer der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg. Halle, 2016. 401 s.
3. Horst Junginger. The Scientification of the “Jewish Question” in Nazi Germany. Leiden: Brill, 2017. 456 p.
4. Kalender der Deutschen Universitäten und Technischen Hochschulen. 103. Ausgabe (in einem Teil), Sommersemester 1928 – Vorlesungen der Universitäten. Leipzig, 1928.
5. Kalender der Deutschen Universitäten und Technischen Hochschulen. 106. Ausgabe in zwei Teilen, Wintersemester 1929/1930. 1. Teil: Vorlesungen. Institute und Chronik. Leipzig, 1929.

6. Mojszej Woskin-Nahartabi. Die Entwicklung der hebräischen Sprache. Von ihrem literarischen Beginn bis zur Vollendung des wissenschaftlichen Stiles. MS Diss. phil. Halle, 1924.

7. Mojszej Woskin-Nahartabi. ספר-מקרא עברי לילדינו: [Німецьке видання:] Liladenu – Für unsere Kinder: Hebr. Lesebuch. Leipzig, Kaufmann, 1921. 107 s.

8. Mojžiš (Mojszej) Woskin-Nahartabi. לתינוקות מקראה זעירה [Чеське видання:] Novodobé hebrejské psací písmo. Předneseno učitelům náboženství v pokračovacích kursech v Praze, Teplicích Šanově – Teplitz-Schönaу a Boskovicích v školním roce 1937/38.

9. Mojžiš (Mojszej) Woskin-Nahartabi, Otakar Kraus. Příručka pro církevní potřeby židovských náboženských obcí. Praha, 1941. 39 s.

10. National Archives in Prague, Police Directorate Prague (1941–1950), Woskin Mojžiš (sign. V 5499/1; Документи оцифровані Інститутом “Terezín Initiative” в рамках проекту “Terezín Album”). URL: <https://www.holocaust.cz/en/database-of-victims/victim/135532-mojzis-woskin/> (дата звернення: 19.11.2023).

11. Partial list of Jews, those who perished and those who survived, deported from Czechoslovakia. [Iвр.:] רשימה בלתי שלמה של שמות חברים מצ'כוסלובקיה שנסלחה ומכילה שמות של קרבנות וגם של ניצולים. URL: <https://collections.yadvashem.org/en/names/6458098> (дата звернення: 19.11.2023).

12. Personalakte. Universitätsarchiv Halle, 17293, Woskin.

13. Theresienstadt Collection O.64.2. Notebooks and exercise papers prepared by Dr. Mojzis Woskin-Nahartabi for the study of Hebrew and Arabic in the Theresienstadt Ghetto, undated, 83 p. URL: <https://collections.yadvashem.org/en/documents/3688328> (дата звернення: 19.11.2023).

14. Ревизские сказки о евреях земледельцах Херсонской губернии. 1858. Херсонская Казенная Палата // ДАХО (Державний архів Херсонської області). Ф. 22. Оп. 1. Спр. 95. 1047 арк.